

POSTANOWIENIE

Dnia 24 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Robert Stefanicki

w sprawie z odwołania M. G. i M. G.1
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Jaśle
o ustalenie obowiązku ubezpieczenia,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 24
kwietnia 2024 r.,
na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się M. G. od wyroku Sądu Apelacyjnego w
Rzeszowie
z dnia 24 listopada 2022 r., sygn. akt III AUa 1040/21,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od odwołującej się M. G. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Jaśle 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym z odsetkami z art. 98 § 1¹ Kodeksu postępowania cywilnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Jaśle decyzją z dnia 7 stycznia 2020 r. stwierdził, że wnioskodawczyni M. G., jako osoba współpracująca z M. G. prowadzącym pozarolniczą działalność gospodarczą, nie podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym: emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu oraz

dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu od 1 września 2012 r. do 31 sierpnia 2014 r. oraz od 1 stycznia 2015 r.

Sąd Okręgowy w Krośnie, rozpoznając odwołanie wnioskodawczynie od powyższej decyzji, wyrokiem z 20 października 2021 r. zmienił zaskarżoną decyzję organu rentowego w ten sposób, że stwierdził podleganie wnioskodawczynie M. G., jako osoby współpracującej z wnioskodawcą M. G. przy prowadzeniu działalności gospodarczej, obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu oraz dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu w okresach: od 1 września 2012 r. do 31 sierpnia 2014 r. oraz od 1 stycznia 2015 r. do 7 stycznia 2020 r. i ustalił podstawę wymiaru składek na wyżej wymienione ubezpieczenia w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 7 stycznia 2020 r. w kwocie nie niższej niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego określonego w art. 18 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U z 2019 r., poz. 300).

Sąd Apelacyjny w Rzeszowie, na skutek apelacji wnioskodawczynie M. G. i organu rentowego od powyższego wyroku Sądu Okręgowego, wyrokiem z 24 listopada 2022 r. zmienił zaskarżony wyrok w części obejmującej ustalenie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne M. G. w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 7 stycznia 2020 r. w ten sposób, że ustalił podstawę wymiaru składek M. G. w kwocie odpowiadającej 60% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego (pkt I), oddalił apelację wnioskodawczynie M. G. w pozostałym zakresie (pkt II).

W wywiezionej od powyższego wyroku skardze kasacyjnej odwołująca się zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, w podstawach skargi podniosła zarzut:

1. naruszenia prawa materialnego przez jego błędną wykładnię, a to art. 2a ust. 2 pkt 2, art. 18 ust. 8, art. 20, art. 68 ust. 1 pkt 1e, art. 83 i art. 86 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (dalej jako ustawa systemowa) polegające na bezpodstawnym przyjęciu, że wskazane przepisy dają możliwość kwestionowania przez organ rentowy kwot deklarowanej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne przez osobę prowadzącą działalność gospodarczą, a także przez osobę z nią współpracującą,

nawet jeżeli zadeklarowana podstawa wymiaru składek mieści się w ustawowo określonych granicach, a to w sytuacji gdy, zdaniem organu rentowego czy sądu orzekającego w sprawie o podleganie ubezpieczeniom społecznym lub w sprawie o wysokość składek, deklarowane podstawy wymiaru składek nie mają pokrycia w dochodach firmy, co stanowi niedopuszczalną, zdaniem Sądu, manipulację mającą na celu uzyskiwanie źródeł utrzymania nie z prowadzonej działalności gospodarczej, lecz ze świadczeń z ubezpieczenia społecznego i pozostaje w sprzeczności z zasadą solidaryzmu ubezpieczeń społecznych, transparentności i przejrzystości sprawiedliwego systemu oraz funduszu ubezpieczeń społecznych.

2. naruszenia przepisów postępowania mającego istotny wpływ na wynik sprawy, a to art. 379 pkt 4 k.p.c. przez pominięcie istotnej dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności, że sprzeczność składu sądu z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. zachodzi także wtedy, jeżeli w składzie sądu obecna jest osoba powołana na urząd sędziego Sądu Najwyższego na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej na zasadzie ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw, w związku z czym obecność w składzie sądu powołanej w ww. trybie sędzi sprawozdawcy K. K. czyni niniejsze postępowanie nieważnym z mocy ustawy.

Wskazując na powyższe zarzuty, skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i uchylenie wyroku Sądu pierwszej instancji w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez zmianę w całości zaskarżonego wyroku, jak też poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego oraz poprzedzającej go decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Jaśle z 7 stycznia 2020 r. przez ustalenie, że M. G. jako osoba stale współpracująca z M. G. przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej podlega obowiązkowym ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu oraz dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu - w okresach od dnia 1 września 2012 r. do dnia 31 sierpnia 2014 r. oraz od dnia 1 stycznia 2015 r. do dnia 7 stycznia 2020 r. Ponadto wniosła o zasądzenie od organu rentowego na rzecz wnioskodawczyni kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca wskazała, iż w przedmiotowej sprawie występuje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżność w orzecznictwie sądów. Rozbieżność w orzecznictwie sądów dotyczy kwestii uprawnień kontrolnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, które wywodzone są z przepisów art. 83 i art. 86 ustawy systemowej, a które dotyczą dopuszczalności weryfikacji przez organ rentowy podstawy wymiaru składki osób prowadzących działalność gospodarczą oraz osób z nimi współpracujących, a także dopuszczalności ewentualnej korekty dokonywanej przez organ rentowy lub sąd w postępowaniu sądowym podstawy wymiaru składki, a w konsekwencji wysokości świadczeń uzyskanych przez ubezpieczonego z tytułu podlegania obowiązkowym i dobrowolnym ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej lub z tytułu współpracy przy prowadzeniu tej działalności przez małżonka.

Uzasadniając powyższy wniosek skarżąca, odwołując się do orzecznictwa sądowego (wyroki Sądu Najwyższego z: 13 czerwca 2017 r., I UK 259/16, LEX nr 2349417, 9 sierpnia 2005 r., III UK 89/05, OSNP 2006 nr 11-12, poz. 192, 5 września 2018 r., I UK 208/17, LEX nr 2541912 i uchwała Sądu Najwyższego z 21 kwietnia 2010 r., II UZP 1/10, OSNP 2010 nr 21-22, poz. 267) podniosła, że zarówno w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych panuje swoisty „dwugłos” w odniesieniu do kwestii związanych ze swobodą i dowolnością wysokości składek deklarowanych przez płatnika w przypadku prowadzenia działalności gospodarczej lub współpracy przy jej prowadzeniu, w odniesieniu do kwestii związanych z ewentualnymi zależnościami między zadeklarowaną składką a rzeczywiście osiąganym przychodem, a nadto w odniesieniu do kwestii związanych z uprawnieniem organu rentowego (także pod kontrolą sądu) do kontrolowania i weryfikowania wysokości składek deklarowanych przez płatnika. Brak obowiązywania jednoznacznej i jednolitej linii orzeczniczej w tym zakresie prowadzi do zróżnicowania sytuacji płatników i podatników (osób prowadzących działalność gospodarczą i współpracujących przy jej prowadzeniu) doprowadzając do tego, że w zależności od składu sądu (a nadto od miejscowości, w której sąd się

znajduje) część osób jest zobligowana do zwrotu na rzecz organu rentowego wysokich kwot, zaś część osób takiego obowiązku nie ma.

Ponadto skarżąca wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na zachodzącą nieważność postępowania określoną w art. 379 pkt 4 k.p.c., albowiem skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa. Uzasadniając wniosek, podniosła, że sędzia K. K. została powołana na stanowisko Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie w lipcu 2019 r. na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw. Tymczasem zgodnie z uchwałą składu połączonych Izb: Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2020 r. (będącej następstwem rozstrzygnięcia Trybunału Sprawiedliwości UE z dnia 19 listopada 2019 r., w sprawach połączonych C-585/18, C-624/18, C-625/18) stwierdzono, że: „Nienależyta obsada sądu w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. albo sprzeczność składu sądu z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. zachodzi także wtedy, gdy w składzie sądu bierze udział osoba powołana na urząd sędziego Sądu Najwyższego na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r., poz. 3)”. Zdaniem skarżącej, fakt powołania sędzi K. K. na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. oraz obecność sędzi w składzie w zaskarżonej sprawie stanowi naruszenie standardu niezawisłości i bezstronności w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania, ewentualnie o jej oddalenie i zasądzenie od strony skarżącej na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Na wstępie warto podkreślić, że Sąd Najwyższy, jako sąd kasacyjny, nie jest sądem powszechnym trzeciej instancji, zaś skarga kasacyjna nie jest środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie z uwagi na przeważający w charakterze skargi kasacyjnej element interesu publicznego. Zgodnie z takim modelem skargi kasacyjnej, jej rozpoznanie następuje tylko z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c. W konsekwencji tego, w art. 398⁴ § 2 k.p.c. wśród istotnych wymagań skargi kasacyjnej ustawodawca wymienił obowiązek złożenia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie. Wymóg ten wiąże się z tzw. przedsądem, polegającym między innymi na możliwości odmowy przez Sąd Najwyższy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 k.p.c.), a jego spełnienie powinno przybrać postać wyodrębnionego wyводу prawnego, w którym skarżący wykaże, jakie występujące w sprawie okoliczności pozwalają na uwzględnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jednocześnie uzasadnieniu, dlaczego odpowiadają one ustawowemu katalogowi przesłanek.

Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 k.p.c.). Strona wnosząca skargę kasacyjną powinna zatem sformułować w niej wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania wraz ze stosownym uzasadnieniem. Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien zaś wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie winno zawierać argumenty prawne świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca oparła na przesłankach uregulowanych w art. 398⁹ § 1 pkt 2 i 3 k.p.c. Przesłanki te nie zostały jednak spełnione.

W pierwszej kolejności należy odnieść się do powołanej przez skarżącą przesłanki w postaci nieważności postępowania określonej w art. 379 pkt 4 k.p.c., gdyż skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa z uwagi na to, że sędzia K. K. została powołana na stanowisko Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie w lipcu 2019 r. na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw nie świadczy o występującej nieważności postępowania przed Sądem Apelacyjnym.

W orzecznictwie wyjaśniono już, zasadniczo oczywistą, kwestię, że nie jest możliwe podważanie uprawnienia do orzekania osoby, która została powołana na urząd sędziego przez Prezydenta postanowieniem Sądu Najwyższego z 13 lipca 2020 r. (II CSK 581/19, LEX nr 3046023 i przywołane tam orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego). Ponadto, zgodnie z ustawą z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym niedopuszczalne jest ustalanie lub ocena przez Sąd Najwyższy, lub inny organ władzy zgodności z prawem powołania sędziego, lub wynikającego z tego powołania uprawnienia do wykonywania zadań z zakresu wymiaru sprawiedliwości. Okoliczności towarzyszące powołaniu sędziego Sądu Najwyższego nie mogą stanowić wyłącznej podstawy do podważenia orzeczenia wydanego z udziałem tego sędziego lub kwestionowania jego niezawisłości i bezstronności. Sąd Najwyższy nie ma kompetencji do pominięcia stosowania przytoczonego tu przepisu ustawy, co wprost wynika z art. 178 ust. 1 Konstytucji RP, działanie takie byłoby przy tym sprzeczne z konstytucyjną zasadą niepodważalności powołania sędziego na podstawie art. 179 Konstytucji RP.

Ewentualne wady procedury wyboru kandydata na urząd sędziego przed Krajową Radą Sądownictwa, nawet w razie uznania naruszenia Konstytucji RP w tym zakresie (w przypadku potwierdzenia tego naruszenia stwierdzeniem niezgodności z Konstytucją przepisów stanowiących podstawę procedury zakończonej powołaniem do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego), samodzielnie nie pozwalają na podważenie niezależności sądu rozpoznającego

sprawę, zaś samo powołanie danej osoby na urząd sędziego przez Prezydenta RP pozostaje niepodważalne (postanowienie Sądu Najwyższego z 24 czerwca 2022 r., I CSK 2822/22, LEX nr 3369289 i przywołane tam orzecznictwo).

Niezależnie od powyższego należy zauważyć, że nawet zgodnie z treścią uchwały połączonych Izb: Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z 23 stycznia 2020 r. (BSA 1-41101/20; Trybunał Konstytucyjny orzekł o jej niezgodności z: art. 179, art. 144 ust. 3 pkt 17, art. 183 ust. 1, art. 45 ust. 1, art. 8 ust. 1, art. 7 i art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej; art. 2 i art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej; art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 20 kwietnia 2020 r., U 2/20) "sprzeczność składu sądu z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. zachodzi także wtedy, gdy w składzie sądu bierze udział osoba powołana na urząd sędziego w sądzie powszechnym albo wojskowym na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r., poz. 3), jeżeli wadliwość procesu powoływania prowadzi, w konkretnych okolicznościach, do naruszenia standardu niezawisłości i bezstronności w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności". Tymczasem skarżąca nie podjęła nawet próby wykazania, by „w konkretnych okolicznościach” opisany standard był choćby zagrożony, poprzestając na wskazaniu, że sędzia orzekająca w Sądzie Apelacyjnym uzyskała nominację na urząd sędziego w określonym trybie. Należało zatem uznać określoną przez skarżącą przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, w oparciu o wskazaną w art. 379 pkt 4 k.p.c. - nieważność postępowania jako bezpodstawną.

W zakresie drugiej ze wskazywanych przez skarżącą przesłanek przedsądu należy mieć na względzie, że przekonanie Sądu Najwyższego oceniającego na etapie przedsądu o zasadności przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c., to jest istnieniu potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w

orzecnictwie sądów, wymaga wykazania, że określony przepis prawa, będący źródłem poważnych wątpliwości interpretacyjnych, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych. Wątpliwości te i rozbieżności należy przytoczyć, przedstawiając ich doktrynalne lub orzecznicze źródła (postanowienia Sądu Najwyższego z: 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08, LEX nr 424365, 18 lutego 2015 r., II CSK 428/14, LEX nr 1652383, 12 grudnia 2023 r., II PSK 64/23, LEX nr 3692330). Konieczne jest wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen prawnych, a także przedstawienie własnej propozycji interpretacyjnej (postanowienie Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2007 r., I PK 233/07, OSNP 2009 nr 3-4, poz. 43). Twierdzenie o występowaniu potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów jest uzasadnione tylko wtedy, kiedy przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących owo zagadnienie. W tym wyraża się publicznoprawny charakter skargi kasacyjnej. Celem realizowanym w wyniku rozpoznania skargi kasacyjnej jest bowiem ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni przepisów prawa oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój jurysprudencki i prawa pozytywnego, a nie korekta orzeczeń wydawanych przez sądy powszechne (postanowienia Sądu Najwyższego z: 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000 nr 7-8, poz. 147, 29 listopada 2023 r., III USK 157/23, LEX nr 3632804).

Odnosząc się do sugerowanej przez odwołującą się, we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, potrzeby wykładni przepisów art. 83 i art. 86 ustawy systemowej w związku z występującymi rozbieżnościami w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, a dotyczącymi kwestii uprawnień kontrolnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, w zakresie weryfikacji podstawy wymiaru składki osób prowadzących działalność gospodarczą oraz osób z nimi współpracujących należy zauważyć, że wykładnia przepisów prawnych na kanwie, których powstało budzące wątpliwości skarżącej zagadnienie, była przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego.

W uchwale w składzie siedmiu sędziów z dnia 29 listopada 2023 r. (III UZP 3/23, LEX nr 3648265), Sąd Najwyższy uznał, że organ rentowy w przypadku podjęcia pozarolniczej działalności przez ubezpieczonego, nie negując tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym, jest uprawniony do weryfikacji podstawy wymiaru składek na te ubezpieczenia w sytuacji, gdy w początkowym okresie prowadzenia tej działalności ubezpieczony deklaruje podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, której wysokość nie ma odzwierciedlenia w przychodach (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 83 ust. 1 pkt 1 i 3 w związku z art. 41 ust. 12 i 13, art. 68 ust. 1, a także art. 86 ust. 1 i 2 w związku z art. 2a ustawy systemowej) oraz postanowił nadać uchwale moc zasady prawnej.

W uzasadnieniu do uchwały Sąd Najwyższy podkreślił, że prawo do kontroli jest podstawowym elementem podmiotowości Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, koniecznym do wypełniania powierzonych zadań i prawidłowej realizacji stosunków ubezpieczenia społecznego. Legitymacja do kontroli wynika z przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i z przepisów prawa materialnego dotyczących działalności gospodarczej. Uprawnienia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w ustawie systemowej są określone w sposób otwarty, a nie zamknięty (przykładowo: „Do zakresu działania Zakładu należy między innymi” - art. 68 ust. 1, „Zakład wydaje decyzje w zakresie indywidualnych spraw dotyczących w szczególności” - art. 83 ust. 1, „Kontrola może obejmować w szczególności” - art. 86 ust. 2). Uprawnienia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych nie są zatem oparte na zamkniętej egzemplifikacji, co prowadzi do stwierdzenia, że kontrola danej sytuacji nie musi być ściśle określona w ustawie. Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydaje decyzje, które podlegają kontroli sądowej. Z drugiej strony prawo do kontroli nie jest bezwarunkowe, gdyż musi mieć swoją przyczynę. Art. 86 ust. 1 ustawy upoważnia Zakład Ubezpieczeń Społecznych do kontroli wykonywania zadań i obowiązków w zakresie ubezpieczeń przez płatników składek. Kontrola ta obejmuje m.in. zgłoszenie do ubezpieczenia oraz prawidłowość i rzetelność obliczenia, potrącenia i płacenia składki. Organ rentowy może badać zarówno ważność samej umowy o pracę, jak i jej postanowień w zakresie wynagrodzenia. Sąd Najwyższy wskazał, że w ramach art. 41 ust. 12 i 13 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych Zakład Ubezpieczeń Społecznych może zakwestionować wysokość wynagrodzenia

stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne (uchwała Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05, OSNP 2005 nr 21, poz. 338).

W aspekcie obecnej sprawy przywołać należy art. 68 ust. 1 pkt 1 lit. c ustawy systemowej (do zadań Zakładu Ubezpieczeń Społecznych należy m.in. „wymierzanie i pobieranie składek na ubezpieczenia społeczne”), jej art. 83 ust. 1 pkt 3 (Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydaje decyzje m.in. w zakresie „ustalania wymiaru składek i ich poboru”) oraz art. 86 ust. 1 pkt 2 (do zakresu kontroli przeprowadzanej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych wykonywania zadań i obowiązków płatników składek należy w szczególności „prawidłowość i rzetelność obliczania, potrącania i opłacania składek”). Łączne, literalne odczytanie tych przepisów, bez potrzeby odwoływania się do pozostałych metod interpretacyjnych, pozwala na wywiedzenie z nich normy kompetencyjnej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych do kontroli zadeklarowanej przez ubezpieczonego wysokości podstawy wymiaru składki ubezpieczeniowej oraz jej weryfikacji i rozumowanie takie nie nosi cech ani wykładni rozszerzającej, ani domniemywania ww. kompetencji. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot sporu jest określony treścią decyzji organu rentowego i zakresem wniesionego od niej odwołania, a sąd w postępowaniu wywołanym odwołaniem rozstrzyga o prawidłowości zaskarżonej decyzji w granicach jej treści i przedmiotu (wyrok Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2024 r., III USKP 64/23, LEX nr 3652248).

Sąd Najwyższy zwrócił również uwagę, że dopuszczalności kontroli i weryfikacji zadeklarowanej podstawy wymiaru składek na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe znajduje swoje wsparcie w zasadach prawa ubezpieczeń społecznych, zwłaszcza zasadzie solidarności (wspólnoty ryzyka). Podzielając pogląd o normatywnym, dyrektywnym charakterze tej zasady (K. Antonów, Kompetencje Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w zakresie weryfikacji prowadzenia działalności gospodarczej oraz deklarowanej podstawy wymiaru składek z tego tytułu, *Praca i Zabezpieczenie Społeczne* 2021, nr 2, s. 8), stanowi więc wskazówkę interpretacyjną, którą należy brać pod uwagę w procesie wykładni prawa. Z zasady tej wynika reguła sprawiedliwej kompensacji szkody, proporcji pomiędzy składką i świadczeniem, godziwością świadczenia względem wkładu. Ustanowienie nadmiernie wysokiej podstawy wymiaru składek w stosunku do

rezultatów prowadzonej działalności gospodarczej jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, w szczególności przez naruszenia lojalności jednych ubezpieczonych wobec drugih (pobieranie zawyżonych świadczeń kosztem innych ubezpieczonych), a także sprzeczne ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem ubezpieczeń społecznych.

Sąd Najwyższy zaakcentował, że swoboda określania podstawy wymiaru składek nie może oznaczać dowolności. Założeniem demokratycznego państwa prawa, a co za tym idzie obowiązującego w nim prawa, powinna być dyrektywa, że korzystanie z prawa i kompetencji powinno odbywać się w dobrej wierze, z poszanowaniem wartości i zasad prawa. Rozwiązania dotyczące systemów świadczeniowych musi cechować pragmatyzm, a kształtując je, nie można jednak zapomnieć o aksjologii *prawa pracy* i *prawa socjalnego* jako tych gałęzi prawa, których celem jest w istocie ochrona godności człowieka (D. E. Lach, 5. *Zakończenie (w:) Między ideowością a pragmatyzmem – tworzenie, wykładnia i stosowanie prawa. Księga jubileuszowa dedykowana prof. M. Gersdorf*, red. B. Godlewska-Bujok, E. Maniewska, W. Ostaszewski, M. Raczkowski, K. Rączka, A. Ziętek-Capiga, Warszawa 2022).

Ubezpieczony, deklarując określoną podstawę wymiaru składki na dobrowolne ubezpieczenie społeczne z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności, powinien kierować się tym, że ubezpieczenie to jest akcesoryjne wobec prowadzonej działalności gospodarczej, pochodne wobec niej. Musi więc istnieć związek funkcjonalny pomiędzy prowadzoną działalnością pozarolniczą a wysokością zadeklarowanej podstawy wymiaru składki. Oceniając w tym kontekście tę działalność, należy brać pod uwagę łącznie: czas jej prowadzenia, stabilność organizacyjną i dysponowanie określoną infrastrukturą. Oczywiście ocena taka powinna być zindywidualizowana, nie da się określić jednolitych parametrów. Przy ocenie trzeba brać pod uwagę przedmiot prowadzonej działalności, ekonomiczne i społeczne otoczenie, sytuację gospodarczą w określonym segmencie działalności, czyli połączenie świadomości finansowej, wiedzy, umiejętności, postawy i zachowań koniecznych do podjęcia rozsądnych decyzji. Tylko takie odpowiedzialne korzystanie z kompetencji do ustalania podstawy wymiaru składki przyznanej ubezpieczonemu przez prawo można oceniać jako korzystanie w dobrej wierze.

Ustawodawca ustalił granice swobody w określaniu podstawy wymiaru składki, lecz nie wynika z tego, że ta podstawa może być dowolnie, w sposób bezwzględnie wiążący ustalona bez powiązania z efektywnością prowadzonej działalności gospodarczej. Pozwany Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyjmuje składki na ubezpieczenie chorobowe i dokonuje wypłaty zasiłków po wystąpieniu ryzyka niezdolności do pracy. Nie może to być sprzeczne z zasadą sprawiedliwości społecznej i zasadą równego traktowania ubezpieczonych (art. 2a ustawy systemowej) w odniesieniu do wszystkich ubezpieczonych, w tym prowadzących działalność gospodarczą. W przypadku pracowników miarą podstawy zasiłku chorobowego jest przychód z zatrudnienia, czyli wynagrodzenie jako ekwiwalent za pracę na rzecz pracodawcy. Wówczas wysokość składki określa ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych w odpowiedniej proporcji do przychodu. W odniesieniu do ubezpieczonych prowadzących osobiście swoją działalność gospodarczą nie ma definicji składki zawyżonej, jednak ustalanie takiej miary nie jest wykluczone w indywidualnych sprawach przez organ rentowy. Uprawniona jest wówczas ocena, że podstawę wymiaru składki przedsiębiorcy należy ustalać według wartości usług lub dóbr, które przedsiębiorca sprzedaje konsumentom na dostępnym rynku. Przychód ze sprzedaży usług lub dóbr to obiektywna mierzalna wartość i dlatego może być odpowiednia dla ustalenia podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe w sytuacji stwierdzenia nadużycia przepisów.

W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego elementem kreującym działalność gospodarczą jest jej zarobkowy charakter. Przesłanka zarobkowego charakteru jest spełniona wtedy, gdy prowadzenie działalności gospodarczej nastawione jest na uzyskanie dochodu. W judykaturze utrwała się w ostatnim czasie pogląd, zgodnie z którym zarejestrowanie działalności gospodarczej i towarzyszące temu zadeklarowanie nieznajdującej pokrycia w przewidywanych zyskach wysokiej podstawy wymiaru składki na ubezpieczenia społeczne, a przy tym ze świadomością istnienia przeszkód do prowadzenia tej działalności (np. spodziewane w nieodległym czasie urodzenie dziecka i związana z tym planowana przerwa w prowadzeniu działalności) może wskazywać na intencję (element subiektywny) nie tyle podjęcia i wykonywania zarobkowej działalności gospodarczej o charakterze ciągłym, ile włączenia się do systemu ubezpieczeń

społecznych w celu uzyskania wysokich świadczeń (wyroki Sądu Najwyższego z: 13 września 2016 r., I UK 455/15, LEX nr 2122404, 18 grudnia 2018 r., II UK 413/17, LEX nr 2609126, 11 lutego 2021 r., II USKP 21/21, LEX nr 3119631, 12 września 2023 r., III USKP 29/22, LEX nr 3611562).

Wobec wyjaśnienia w judykaturze podnoszonych przez skarżącą wątpliwości na tle wykładni powołanych przepisów i zgodności zaskarżonego wyroku z uchwałą Sądu Najwyższego (III UZP 3/23) Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, uznając, że odwołująca się nie wykazała istnienia powołanych przesłanek przedsądu. O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto zgodnie z art. 398²¹ w związku z art. 108 § 1 k.p.c. i art. 98 § 1 i § 1¹ k.p.c. oraz § 9 ust. 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1935).

[SOP]

(r.g.)